

СЕКЦІЯ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 376.091.212.5-056.263-053.6-042.65:331.48

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЖЕСТОМОВНИМИ ГЛУХИМИ ОСОБАМИ

Адамюк Н.Б., к. пед. н.,
старший науковий співробітник відділу навчання жестової мови
Інститут спеціальної педагогіки
Національної академії педагогічних наук України

У статті конкретизовано умови проходження зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти глухими випускниками спеціальних шкіл та розкрито причини знижених результатів тестування. Подано таблиці з детальними поясненнями щодо навчання глухих студентів у вищих навчальних закладах України. Представлено пропозиції для спеціальних шкіл для дітей глухих та зі зниженим слухом і вищих навчальних закладів, які полегшують отримання вищої освіти жестомовними глухими особами в Україні.

Ключові слова: *вибір життєвого шляху, випускники спеціальних шкіл, ВНЗ, глуха особа, глухий студент, ЗНО, інклюзивне навчання, освітній перекладач жестової мови, спеціальна група, Українське товариство глухих.*

В статті конкретизовані умови проходження зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти глухими випускниками спеціальних шкіл та розкрито причини знижених результатів тестування. Представлені таблиці з детальними поясненнями по обучению глухих студентов в высших учебных заведениях Украины. Представлены предложения для специальных школ для детей глухих и со сниженным слухом и высших учебных заведений, которые облегчают получение высшего образования жестоязычными глухими лицами в Украине.

Ключевые слова: *выбор жизненного пути, выпускники специальных школ, высшее учебное заведение, глухая личность, глухой студент, внешнее независимое оценивание, инклюзивное обучение, образовательный переводчик жестового языка, специальная группа, Украинское общество глухих.*

Adamiuk N.B. ISSUES OF HIGHER EDUCATION OF SIGNING DEAF IN UKRAINE

The article briefly disclosed content of the legislative documents of Ukraine on the list of conditions for people with educational needs in places where external independent assessment of the quality of education is processed; about the list of diseases that make free from testing; on the list of higher educational institutions, which allocate a quota for the creation of special groups of deaf students. Tables are presented with detailed explanations of the training of deaf students in higher educational institutions of Ukraine. Attention is focused on the number of educational sign language interpreters for the provision of sign training for deaf students in various institutions of higher education. Proposals are presented for special schools for deaf, hearing-impaired children and higher education institutions, which facilitate to pursue higher education by signing deaf persons in Ukraine.

Key words: *choice of life path, graduates of special schools, higher education institution, deaf person, deaf student, external independent assessment, inclusive education, educational sign language interpreter, special group, Ukrainian society of the deaf.*

Постановка проблеми. У науковій, освітній літературі часто зустрічаються терміни «глухі особи», «слабкочуючі діти», «особи зі зниженим слухом», «особи з вадами слуху», «особи з порушеннями слуху» тощо. Деякі з них, такі як «особи з вадами слуху», є некоректними щодо глухих осіб. Більшість термінів штучно розподіляє глухих осіб на основі медичних показників, і цей розподіл береться до уваги в освітній сфері, коли натомість, на нашу думку, пріоритетним має бути соціальний показник.

За визначенням Всесвітньої федерації глухих (ВФГ), до категорії глухих осіб нале-

жать: власне глухі особи, котрі мають повну або суттєву втрату слуху (I, II, III і IV групи втрати слуху); особи зі зниженим слухом (I, II, III і IV ступеня втрати слуху); пізнооглухлі особи, тобто ті, хто повністю чи суттєво втратили слух у період вже сформованого словесного мовлення (зазвичай у шкільний період); сліпоглухі особи.

Усіх вищеперерахованих осіб об'єднує належність до спільноти глухих, життєдіяльність у ній та застосування візуальної мови – жестової. Отже, «глуха особа» – це представник лінгвістичної спільноти, який володіє нормами жестової мови (далі –

ЖМ), активно використовує цю мову (яка є для нього рідною) у різних побутових, соціокультурних, професійних сферах спілкування.

Постановка завдання. У поданій статті вводиться новий для суспільства України термін «жестомовна глуха особа», що передбачає наявність іншої групи осіб, яка користується ЖМ. Мова про так званих «кодівців» (CODA), які мають нормальний слух, втім, є вихідцями із глухих родин та для більшості яких рідною мовою є власне ЖМ (на її основі формується мислення, нею вони активно спілкуються з глухими особами у різних сферах діяльності). Побіжно зазначимо, що всі питання, пов'язані з CODA (вони, безперечно, існують), в Україні ніколи і ніким не досліджувалися. Таким чином, поняття «жестомовна особа» передбачає дві категорії осіб: жестомовну глуху особу і жестомовну особу, яка чує.

Також термін «жестомовна глуха особа» передбачає наявність глухої особи, яка не користується ЖМ, бо для неї єдиним засобом спілкування є словесна мова.

Отже, конкретизуємо, що об'єктом цієї статті є жестомовна глуха особа (далі – глуха особа).

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціокультурний підхід щодо глухої особи як індивідуума висвітлено в нормативно-правовій базі міжнародного й українського законодавства, а саме в положеннях Конвенції ООН «Про права інвалідів» (2006), (ст. 24. «Освіта»), «Про права дитини» (1991), Резолюції 48/96 Генеральної Асамблеї ООН «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (1993), Резолюції ООН «Декларація про права інвалідів» (1975), Резолюції Європарламенту про жестові мови (1988), Концепції жестової мови в Україні (2009), Концепції білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху (2011) [4; 5] та ін. У згаданих нормативно-правових актах зазначаються основні принципи освітньої політики, зокрема, відсутність дискримінації за будь-якими ознаками, сприяння рівноправності, забезпечення використання ЖМ як засобу навчання, заохочення й збереження самобутньої культури глухих, принцип доступності інформації та ін.

Зокрема, правові основи державного захисту і підтримки мови, якою користуються глухі особи, детально висвітлено в законах України «Про основи соціального захисту інвалідів в Україні» (ст. 23), «Про освіту» (ст. 7).

Варто згадати про внесок наукових співробітників Інституту спеціальної педагогіки НАПН України у поступальні кроки України як держави стосовно вивчення, розвитку,

збереження, популяризації, навчання та захист ЖМ у таких важливих документах: навчальні програми «УЖМ» для спеціальних загальноосвітніх шкіл для дітей глухих та слабкочуючих (2009); Державний стандарт початкової освіти (де ЖМ вивчається як перша і друга мова) (2013); ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (2014); ЗУ «Про освіту» (2017); проект ЗУ «Про українську жестову мову» (2017).

Завданням цієї статті є: розкрити питання вибору життєвого шляху випускниками спеціальних загальноосвітніх шкіл для дітей глухих та слабкочуючих; висвітлити умови проходження та результати складання ЗНО зазначеними випускниками шкільних закладів; висвітлити навчання глухих студентів у вищих навчальних закладах та проаналізувати їхнє працевлаштування після отримання ними вищої освіти; звернути увагу на питання щодо освітніх перекладачів ЖМ.

Насамперед, зазначимо, що подана нижче інформація має повне документальне підтвердження лише в Центральному правлінні Українського товариства глухих (УТОГ), оскільки до Статутних завдань Товариства входить і освітня сфера глухих осіб.

Починаючи з 2006 р. обласні організації УТОГ разом із навчальними закладами для дітей глухих та слабкочуючих подають звітну інформацію щодо професійної орієнтації учнів випускних класів, які отримують базову чи повну середню освіту. Ця інформація, яка базується на заповненні учнями відповідної анкети, має назву «Орієнтовний вибір життєвого шляху випускниками спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху» і подається станом на 1 березня поточного року. Подальша інформація «Фактичний вибір життєвого шляху випускниками спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху» заповнюється обласними організаціями УТОГ і подається станом на 1 вересня поточного року. На основі кожної інформації ЦП УТОГ складається повна інформація щодо загальної кількості учнів випускних класів по Україні: кількість учнів із базовою та повною середньою освітою, кількість учнів допоміжних класів, якщо такі були в поточному році, кількість бажаючих працевлаштуватися / фактично працевлаштовано, зокрема, на підприємства УТОГ і державні, комунальні, приватні підприємства, кількість глухих осіб, які вирішили продовжити навчання / фактично вступили у такі навчальні заклади, як школа (для отримання повної середньої освіти), ПТУ, коледжі, університети, кількість осіб, які не визначилися щодо власної профорієнтації.

На основі порівняння двох узагальнених статистичних таблиць (орієнтовного та фактичного вибору) можна дійти певних висновків щодо вибору життєвого шляху глухими випускниками спеціальних шкіл. Для прикладу нами взято інформацію станом на 01.03. та 01.09.2012 р., з якої стає відомо, що в 2011/1012 н. р. в Україні було 623 учні випускних класів, із них випускників із базовою середньою освітою було 413 учнів, із повною середньою – 218 учнів, у допоміжних класах навчалось 14 учнів. Продовжити навчання в 11 класі виявило бажання 222 учня, втім, фактично продовжило 242 учня; на навчання до ПТУ прагнуло 165 випускників, втім, фактично вступило до ПТУ – 190 осіб; навчатися в коледжах планувало 69 осіб, проте фактично вступило 74 випускника; аналогічно в університети «записувалося» 33 особи, а зарахованими стали 34 глухих. Осіб, які не могли визначитися, стало більше на 8 глухих (73 особи попри 65 осіб). Працевлаштуватися планувало 69 осіб, проте фактично оформилися на роботу 10 осіб.

На основі порівняння інформації про фактичний вибір життєвого шляху глухими учнями трьох навчальних років: 2008/2009, 2011/2012 та 2015/2016 (Табл. 1) можемо констатувати щорічне зниження чисельності глухих випускників, унаслідок чого стала меншою кількість вступників до ВНЗ.

Кількість вступників до ПТУ 2011/2012 н. р. і осіб, які виявили бажання отримати повну середню освіту в шкільних закладах (190 попри 131 за 2008/2009 н. р.), пояснюється введенням обов'язкового зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти (ЗНО) для категорії осіб із 2009 р., результати якого були невтішними. Отже, збільшилася кількість випускників, які виявили бажання піти на навчання в ПТУ, минаючи ЗНО.

До уведення в дію ЗНО випускники спеціальних шкіл складали внутрішні іспити

у ВНЗ або разом із чуучими вступниками, або окремо від них за умови цільового виділення квоти на клопотання ЦП УТОГ. Втім, за умови виділення квоти університетам відповідно до наказу МОН № 504 від 04.07.2006 р. «Про затвердження Переліку вищих навчальних закладів для організації прийому на навчання осіб з обмеженими фізичними можливостями (вадами слуху)» глухих абітурієнтів перед внутрішніми іспитами чекала попередня співбесіда безпосередньо в ЦП УТОГ, де вони проходили перевірку на вибір навчального закладу, освітній рівень, відповідність власних ділових якостей до обраної спеціалізації тощо. Після уведення ЗНО у 2009 р. така форма перевірки глухих абітурієнтів стала зайвою. Можемо констатувати: «плюс» співбесіди полягав у тому, що працівники ЦП УТОГ безпосередньо знайомилися з молоддю, а зникнення співбесіди виявило відповідний «мінус»: відсутність інформації щодо абітурієнта, а отже, втрата потенційного майбутнього фахівця.

Відповідно до аналізу проходження глухими особами ЗНО у 2009 р. [1–2], підкреслимо, що тоді виявило бажання пройти тестування 149 осіб, із них випускники спецшкіл для дітей із порушеннями слуху 2008/2009 н. р. (85 осіб), випускники ВНЗ України I–II рівнів акредитації 2008/2009 н. р. (36 осіб), випускники спеціальних шкіл, ПТУ, коледжів, які закінчили відповідне навчання до 2008 р. (28 осіб). Фактично ЗНО пройшла 121 особа (78, 18 і 25 осіб відповідно). Втім, тих, хто подолав «прохідний поріг» (124 бали), виявилось значно менше: 38 осіб, або 31% (24, 2 і 12 осіб відповідно) від загальної кількості тих, хто зареєструвався на ЗНО.

У подальші роки бажаючих скласти оцінку своїм знанням шляхом ЗНО стає менше: якщо у 2009 р. таких було 149 осіб, то у 2010 р. – 97 осіб, у 2011 – 77 осіб, у 2012 – 107 осіб, у 2013 – 71 особа,

Таблиця 1
**Фактичний вибір життєвого шляху випускниками спеціальних шкіл
2008/2009, 2011/2012 та 2015/2016 н.р.**

	2008/2009	2011/2012	2015/2016
Загальна кількість учнів	681	623	515
Базова середня освіта	472	413	298
Повна середня освіта	209	218	217
Допоміжний клас	-	14	-
11 клас	227	242	209
ПТУ	131	190	130
Коледж	92	74	53
Університет	41	34	30
невизначеність	75	73	56

у 2014 – 79 осіб, у 2015 – 95 осіб (у т.ч. 7 глухих осіб із загальноосвітніх, тобто масових шкіл), у 2016 – біля 50 осіб, у 2017 – теж орієнтовно 50 осіб. Неточні останні дані пояснюються уведенням Закону України про конфіденційність, на який стали посилатися в основному батьки глухих дітей, які чують.

Після аналізу цифр, причин, умов тощо напрошуються висновки щодо проходження ЗНО особами з інвалідністю зі слуху: невинне зменшення кількості глухих учасників ЗНО; відмова від подальшого складання тестів з інших навчальних предметів після провального складання першого («Українська мова і література»); низький результат із предмета «Українська мова і література»; недостатні умови для глухих під час проходження ЗНО; подолання «прохідного порогу» не є гарантом подачі документів до ВНЗ; кращі результати ЗНО є у вихідців із родин глухих.

Що стосується умов проходження ЗНО глухими особами, зазначимо, що відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 29.08.2016 р. № 1027/900 «Перелік особливих (спеціальних) умов, що створюються для осіб з особливими освітніми потребами в пунктах проведення зовнішнього незалежного оцінювання» особи з освітніми проблемами мають право на: перекладача ЖМ, який здійснює жестовий супровід роз'яснення про правила складання ЗНО; додатковий час (до 30 хвилин) для виконання сертифікаційної роботи; виконання сертифікаційної роботи за одним із перших столів аудиторії; використання слухового апарата, імплантат; на отримання в письмовій (друкованій) формі озвучених текстів до завдань сертифікаційної роботи, що спрямовані на перевірку сформованості вмінь і навичок, необхідних для розуміння мови на слух (аудіювання).

Перекладачем ЖМ виступає або перекладач ЖМ обласної чи територіальної організації УТОГ, або ж педагог місцевої спеціальної школи для згаданої категорії дітей, який володіє ЖМ. Питанням оформлення пропуску для перекладача ЖМ на певний день тестування офіційно вирішує організація УТОГ. Утім, практика попередніх років проходження глухими особами ЗНО свідчить про недостатність самої присутності перекладача ЖМ. Отже, ЦП УТОГ було сформоване на ім'я Центру оцінювання якості освіти клопотання про покращення умов проходження тестування глухими особами, а саме:

– разом із перекладачем ЖМ, який здійснює жестовий супровід роз'яснен-

ня проходження ЗНО, присутнім є помічник із числа глухих від УТОГ, до функцій якого входили б: доступний переклад перекладача ЖМ (тобто глуха особа виступає як глухий перекладач, що поширено у розвинених країнах світу) та роз'яснення суті завдань, виконання яких залишається за атестованими;

– у всіх спецшколах перед початком вступної кампанії в обов'язковому порядку демонструється візуальна відеоінформація про правила проходження ЗНО, яка супроводжується субтитрами, та переклад на ЖМ;

– для осіб з інвалідністю зі слуху вводиться практика пробного тестування з усіх навчальних предметів на безоплатній основі;

– оскільки від ЗНО звільняються особи, які мають статус «дитина з інвалідністю», враховується той чинник, що цей статус втрачають особи з порушеннями слуху після закінчення ними шкільного навчання (відомо, що школу глухі та слабкочуючі закінчують після 18 років), і таким чином виправляється соціальна несправедливість.

Згідно зі спільним наказом Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони здоров'я України від 29.08.2016 р. № 1027/900 «Деякі питання участі в зовнішньому незалежному оцінюванні та вступних іспитах осіб, які мають певні захворювання та/або патологічні стани, інвалідність» діагноз «двобічна глухота з вестибулярними розладами» (шифр Н90-Н91) може бути перешкодою для проходження ЗНО. Втім, наявна численна кількість слабкочуючих осіб, які мають діагноз «двобічний неврит слухових нервів, туговухість 3–4 степені», мають суттєві порушення усного мовлення і звертаються до жестового мовлення та послуг перекладача ЖМ, що свідчить про фактичну інвалідність.

У світлі сучасних інноваційних освітніх реформ, що стосуються і осіб із порушеннями слуху навчальні заклади, в яких освіту отримує зазначена категорія осіб, мають увести в шкільну практику тестування як форми перевірки знань у спеціальних школах для глухих та слабкочуючих.

Переходячи до подальшого висвітлення завдання статті, зазначимо, що найстарішими навчальними закладами вищої освіти України є:

1. Київський державний коледж легкої промисловості, в якому з 1958 р. відкриваються спеціальні групи для глухих студентів. Починаючи з 1963 р. (з цього року наявні документи) коледж підготував 964 глухих фахівця;

2. Херсонський державний медичний коледж, який відкриває спеціальні групи для глухих осіб із 1978 р. і станом на 01.08.2017 р. підготував 762 фахівця із зубного протезування.

Упродовж останніх 20 років популярними стають Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Національна металургійна академія.

Звісно, що випускники спеціальних шкіл для дітей з порушеннями слуху також вступали до інших ВНЗ. Втім, потреба у створенні спеціальних компактних груп зумовила ЦП УТОГ порушити питання перед МОН України. На виконання п. 4 Указу Президента України від 1 червня 2005 р. № 900/2005 «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» та згідно з Програмою професійної підготовки інвалідів зі слуху і зору у ВНЗ I–IV рівнів акредитації, затвердженою спільним наказом МОН № 764 від 17.11.2003 р. та АПН України № 55 від 17.11.2003 р., вийшов наказ МОН № 504 від 04.07.2006 р. «Про затвердження Переліку вищих навчальних закладів для організації прийому на навчання осіб з обмеженими фізичними можливостями (вадами слуху)». Відповідно до цього Наказу МОН, визначено перелік ВНЗ, яким виділялася квота МОН України, а саме: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Національна металургійна академія (м. Дніпро), Київський національний університет технології та дизайну, Донецький технікум промислової автоматики, Житомирський технологічний коледж, Київський державний технікум легкої про-

мисловості, Дніпровський державний коледж технологій і дизайну.

На основі даних зафіксовано, що в зазначених ВНЗ відповідно до Переліку МОН України в 2006/2007 н. р. навчалися 272 особи, у 2007/2008 – 303 особи, у 2008/2009 – 331 особа, у 2009/2010 – 377 осіб, у 2010/2011 – 371 особа, у 2011/2012 – 370 осіб, у 2012/2013 – 375 осіб, у 2013/2014 – 342 особи, у 2014/2015 – 315 осіб, у 2015/2016 – 298 осіб, у 2016/2017 – 296 осіб. Таким чином, маємо підтвердження того, що наказ МОН України сприяв створенню повноцінних груп глухих студентів, але з уведенням ЗНО для глухих кількість останніх стала знижуватися до порогу 2006/2007 р., тобто року, коли згаданий наказ МОН набув чинності.

Як було зазначено, студенти навчалися також в інших закладах вищої освіти, які не увійшли у вищезгаданий Перелік. Із нижчеподаної таблиці відомо, що загальна кількість глухих студентів 2006/2007 н. р. становила 764 особи, в т.ч. 272 глухих навчалися у тих закладах, які увійшли до Переліку. Всі 764 особи навчалися у 39 університетах, 17 коледжах та 24 ПТУ.

Акцентуємо на тому, що після 2011/2012 н. р. падає загальна кількість глухих студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації, що пов'язано із ЗНО. Що стосується кількості університетів, коледжів та ПТУ, переконуємо у тому, що кількість їх щороку прогресує, що має пояснення. По-перше, створюються спецгрупи у ВНЗ, які не увійшли до Переліку, на основі клопотання місцевої організації УТОГ, яка вирішує питання жестового супроводу навчального процесу. По-друге, глухі особи навчаються у ВНЗ або поодиночі, або малими групами – без заздалегідь виділеної для них квоти, за сві-

Таблиця 2

Кількість глухих студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації

Навчальний рік	Кількість студентів за Переліком	Загальна кількість студентів	Кількість університетів	Кількість коледжів	Кількість ПТУ
2006/2007	272	764	39	17	24
2007/2008	303	839	32	18	25
2008/2009	331	771	26	17	25
2009/2010	377	711	38	20	25
2010/2011	371	732	56	22	37
2011/2012	370	815	52	20	40
2012/2013	375	690	53	26	65
2013/2014	342	662	50	27	54
2014/2015	315	671	49	33	44
2015/2016	298	610	42	26	38
2016/2017	296	643	41	31	41

домо обраним фахом, опанування якого не передбачено у ВНЗ, що увійшли до Переліку. Друге пояснення демонструє занурення глухих осіб в інклюзивну освіту [1].

На основі табл. 3 із даними станом на кінець 2016 р. спостерігаємо в кожній області кількість університетів, в яких навчалася група глухих осіб (графа *спеціальна група*), або поодинокі особи з порушеннями слуху (графа *інклюзивна освіта*). Наприклад, у Вінницькій обл. був лише 1 університет, який відсутній у Переліку МОН України, що передбачав виділення певної квоти державних місць, та в якому навчалася 1 спецгрупа, жестовий супровід занять для якої надавав 1 освітній перекладач ЖМ. У Київській обл. було зафіксовано 10 університетів, де навчалися глухі, в т.ч. 2 університети, які числяться у Переліку. Із 8 університетів лише в одному були спецгрупи, а у решті ВНЗ глухі особи навчалися за інклюзивною формою навчання без освітніх перекладачів ЖМ. Що стосується останніх, то майже половина з них була у штатному розписі організацій УТОГ, а інша – у штатному розписі Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». На прикладі

Івано-Франківської, Тернопільської та Херсонської обл. спостерігаємо відсутність університетів, в яких би навчалися особи з інвалідністю зі слуху.

Отже, загалом по Україні налічувався 41 університет, у т.ч. 3 університети за Переліком ВНЗ, в яких навчаються глухі особи. Із решти 38 університетів у 5 діяли спецгрупи з освітніми перекладачами ЖМ та у 33 університетах особи з порушеннями слуху навчалися або поодинокі, або у кількості до 5 осіб без освітнього перекладача ЖМ. Загалом у 8 університетах (у т.ч. 3 за згаданим Переліком) жестовий супровід занять надавали 19 освітніх перекладачів ЖМ.

Табл. 4 розкриває кількісну картину коледжів, в яких вищу освіту здобувають глухі особи. Зазначимо, що особи з порушеннями слуху стали навчатися за кордоном (Польща) в одній спеціальній групі та одна особа в медичному коледжі за інклюзивною формою навчання.

Як свідчить ця таблиця, у таких областях, як Волинська, Кіровоградська, Тернопільська, Черкаська і Чернігівська, не зафіксовано жодного коледжу, де б освіту здобувала глуха особа.

Таблиця 3

Кількість університетів, де навчаються глухі студенти

станом на 31.12.2016 р.

Область	Загальна кількість	Кількість за Переліком	Кількість поза Переліком		Кількість перекладачів
			Спеціальна група	Інклюзивна освіта	
Вінницька	1		1		1
Волинська	2			2	-
Дніпропетровська	1	1			5
Житомирська	2			2	-
Закарпатська	1			1	-
Запорізька	3			3	-
Ів.-Франківська	-				-
Київська	10	2	1	7	8
Кіровоградська	1			1	-
Львівська	2		1	1	1
Миколаївська	3		1	2	1
Одеська	1			1	-
Полтавська	2		1	1	2
Рівненська	1			1	-
Сумська	-				-
Тернопільська	-				-
Харківська	4			4	-
Херсонська	-				-
Хмельницька	5		1	4	1
Черкаська					-
Чернівецька	1			1	-
Чернігівська	2			2	-
Загалом	41	3	5	33	19

Загалом по Україні налічувався 31 коледж, у т.ч. 3 коледжі за Переліком ВНЗ, в яких навчаються глухі особи. Із решти 28 коледжів у 13 діяли спецгрупи з освітніми перекладачами ЖМ та у 15 коледжах особи з порушеннями слуху навчалися або поодиночі без освітнього перекладача ЖМ. Загалом у 16 (в т.ч. 3 за згаданим Переліком) жестовий супровід занять надавали 22 освітніх перекладача ЖМ.

Що стосується професійно-технічних училищ, варто зазначити, що основна частина осіб із порушеннями слуху вступала після отримання повної середньої освіти. За табл. 5 спостерігаємо, що професійно-технічну освіту глухі особи могли здобувати в кожній області України, крім Рівненської та Черкаської. Також у Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Одеській, Сумській, Тернопільській Херсонській, Хмельницькій та Чернігівській областях не створювалися спецгрупи для глухих осіб, натомість у тих областях навчалися зазначені особи за інклюзивною формою навчання і, отже, не отримували послуг освітніх перекладачів ЖМ. Як видно

із зазначеної таблиці, загалом по Україні налічувалося 41 ПТУ, серед них у 16 закладах професійної освіти були створені спецгрупи, а в 25 ПТУ, відповідно, професійно-технічну освіту здобували шляхом інклюзії. В 16 ПТУ жестовий супровід занять надавав 21 освітній перекладач ЖМ.

Аналіз інформації, яка надавалася щорічно обласними організаціями УТОГ, які своєю чергою, отримували безпосередньо зі спеціальних навчальних закладів для дітей із порушеннями слуху, свідчить про обмеження доступу жестомовних глухих до отримання вищої освіти [1]. Серед причин виділяємо дві групи: соціальні та освітні.

До 1 групи – *соціальні причини* – належать такі чинники, як недостатня профорієнтаційна робота у шкільних закладах та відсутність професійної психологічної допомоги глухій молоді. У молоді спостерігаються занижена планка самооцінки, труднощі в спілкуванні, нечіткі життєві плани, орієнтація тільки на «доступні» спеціальності, невпевненість в отриманні роботи за фахом після здобуття вищої освіти.

Таблиця 4

Кількість коледжів, де навчаються глухі студенти

станом на 31.12.2016 р.

Область	Загальна кількість	Кількість за Переліком	Кількість поза Переліком		Кількість перекладачів
			Спеціальна група	Інклюзивна освіта	
Зарубіжжя	2		1	1	
Вінницька	1			1	-
Волинська	-				-
Дніпропетровська	1	1			3
Житомирська	1	1			1
Закарпатська	2			2	-
Запорізька	1			1	-
Ів.-Франківська	2		1	1	-
Київська	3	1	2		7
Кіровоградська	-				-
Львівська	1			1	-
Миколаївська	1			1	-
Одеська	1			1	-
Полтавська	1		1		-
Рівненська	1		1		1-
Сумська	-				-
Тернопільська	1		1		-
Харківська	3			3	-
Херсонська	1		1		9
Хмельницька	4			4	-
Черкаська	-				-
Чернівецька	4		1	3	1
Чернігівська	-				-
Загалом	31	3	13	15	22

До 2 групи – *освітні причини* – належать такі чинники, як низький рівень шкільної підготовки глухих осіб, слабкий або нульовий рівень знання і володіння педагогами ЖМ, відсутність освітніх перекладачів ЖМ у шкільних закладах та замала кількість їх у ВНЗ, відсутність системного вивчення предмету «УЖМ» у школі.

Зазначимо, що для отримання якісної вищої освіти глухими особами мають бути створені відповідні умови, зокрема: у будь-якому ВНЗ у штатному розписі має бути посада освітнього перекладача ЖМ, який би надавав жестовий супровід занять глухим особам, які навчаються в спецгрупі або за інклюзивною формою навчання; всі глухі студенти з порушеннями слуху мають знати та вільно володіти УЖМ, якщо вони потребують послуг освітнього перекладача ЖМ; для спецгруп навчальні аудиторії мали бути оснащені відповідною сучасною сурдотехнічною апаратурою, в т.ч. мультимедійною системою; враховуючи наявність студентів із порушеннями слуху, викладачі мають забезпечувати перших підготовленим навчальним матеріалом (кращий варіант: *візуально-електронний*); викладачі ВНЗ по-

винні мати базовий рівень знань та вмінь роботи з глухими студентами.

Нами у статті було передбачено надання короткої інформації стосовно спеціальностей, які отримує глухий громадянин України. В університетах вищу освіту особи з порушеннями слуху отримують за такими напрямками підготовки: комп'ютерна інженерія; економічна кібернетика; швейні виробы; економіка підприємства; корекційна педагогіка. Тобто глухі фахівці мають працювати програмістами, економістами, інженерами текстильної промисловості та педагогами спеціальних шкіл для глухих та слабкочуючих дітей. У коледжах освітньо-кваліфікований рівень «молодший спеціаліст» глухі особи отримують за такими напрямками: швейне виробництво; виготовлення виробів зі шкіри; обслуговування та ремонт обладнання підприємств текстильної та легкої промисловості; стоматологія ортопедична; клінічна лабораторна діагностика; сестринська справа; бухгалтерський облік; технологія обробки деревини; будівництво та експлуатація будівельних споруд. Тобто глухі фахівці можуть працювати в текстильній та дерево-обробній промисловості, медичній сфері та на будівництві. В ПТУ особи

Таблиця 5

Кількість ПТУ, де навчаються глухі особи

станом на 31.12.2016 р.

Область	Загальна кількість	Спеціальна група	Інклюзивна освіта	Кількість перекладачів
Вінницька	2	1	1	1
Волинська	1	1		-
Дніпропетровська	1	1		-
Житомирська	1	1		2
Закарпатська	2		2	-
Запорізька	1	1		3
Ів.-Франківська	3		3	-
Київська	3	3		3
Кіровоградська	2		2	-
Львівська	3	1	2	1
Миколаївська	2	2		2
Одеська	2		2	-
Полтавська	1	1		3
Рівненська	-			-
Сумська	2		2	-
Тернопільська	3		3	-
Харківська	4	3	1	7
Херсонська	1		1	
Хмельницька	3		3	-
Черкаська	-			-
Чернівецька	3	1	2	1
Чернігівська	1		1	-
Загалом	41	16	25	21

з інвалідністю зі слуху навчаються на такі спеціальності: маляр-штукатур; вітражник; плиточник-лицювальник; столяр будівельний; монтажник гіпсокартонних конструкцій; флорист; робітник зеленого господарства; оператор комп'ютерного набору; кухар-кондитер, кухар морського судна; швачка-кралець-закрійник; взуттєвик (індивідуальне пошиття, ортопедичне взуття); слюсар-складальник двигунів; різьбар по дереву і бересті. Тобто глухі особи отримують спеціальності для роботи на будівництві, у текстильній промисловості, у сфері харчування, зеленому господарстві. Відкритим залишається питання щодо працевлаштування готових глухих фахівців за відповідним фахом. Відсутня інформація щодо програмістів, фахівців будівельного профілю. Натомість відомо, що набуті знання особи з порушеннями слуху застосовують приватно. Виняток становить працевлаштування глухих педагогів: у більшості спецшкіл глухі фахівці працюють як вихователі, вчителі-предметники, вчителі УЖМ та керівники гуртків.

Переходячи до питання щодо освітніх перекладачів ЖМ, констатуємо, що станом на кінець 2016 р. у 83 ВНЗ, де навчалися глухі студенти, жестовий супровід останнім надавали 62 освітніх перекладача ЖМ:

– в університетах – 19 перекладачів ЖМ на 41 заклад (3 спецгрупи у ВНЗ, що входять до згаданого Переліку, 5 спецгруп в інших ВНЗ та у 33 ВНЗ, де навчалися особи за інклюзивною формою навчання);

– у коледжах – 22 перекладача ЖМ на 31 заклад (3 спецгрупи у ВНЗ, що входять до згаданого Переліку, 13 спецгруп в інших ВНЗ та у 15 закладах, де навчалися особи за інклюзивною формою навчання);

– у ПТУ – 21 перекладач ЖМ на 41 заклад (16 спецгруп і 25 у ПТУ за інклюзивною формою навчання).

Що стосується спецшкіл для дітей із порушеннями слуху, то у штатному розписі останніх відсутня посада перекладача ЖМ при тому, що у школах 17 педагогів мають посвідчення перекладача ЖМ, видані на різних курсах (в основному на базі НВЦ УТОГ). Працюють педагоги з посвідченням перекладача ЖМ у 11 спецшколах (Кисляцька, Хустська, Кам'янська. Київські школи № 6, № 9: Миколаївська, Полтавська, Сумська, Херсонська. Хмельницька. Чернігівська).

Таким чином, ми фіксуємо відсутність освітніх перекладачів у шкільних закладах, у ВНЗ, де глухі студенти навчаються за інклюзивною формою, та недостатню кількість освітніх перекладачів ЖМ у спецгрупах, які є у ВНЗ. Також констатацією факту є відсутність відповідної підготовки освітніх перекладачів ЖМ та їхня атестація. Відповідно, відсутнє також міжатастаційне навчання (курси, семінари).

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо пропозиції, які зробили б більшим доступ глухих до отримання вищої освіти.

У спеціальних шкільних закладах для дітей із порушеннями слуху педагоги зобов'язані володіти УЖМ на доступному рівні, також мають знайомити глухих школярів із професіями, якими останні можуть оволодіти; психологи мають проводити профорієнтаційну роботу з кожним учнем на визначення його нахилу до групи професій і відповідний розвиток учня в цьому напрямі, вести та активно застосовувати тестування як форму перевірки знань; застосувати інноваційне білінгвальне навчання.

У ВНЗ педагоги мають проводити моніторинг стосовно спеціальностей для глухих осіб, за якими працевлаштування є реальним, збільшити чисельність освітніх перекладачів ЖМ, проводити відповідну підготовку та атестацію освітніх перекладачів ЖМ, які працюють із глухими студентами, проводити навчання викладачів стосовно роботи із глухими студентами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамюк Н.Б. До питання про реальний стан навчання інвалідів зі слуху в Україні. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наук. праць VII Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22–23 листопада 2006 р.). К.: Університет «Україна», 2006. С. 76–84.
2. Адамюк Н.Б. Незалежне зовнішнє оцінювання знань нечуючих осіб. Жестова мова й сучасність. 2009. Вип. 4. С. 294–323.
3. Адамюк Н.Б. Перекладач у навчальному закладі як модель жестової мови для глухих студентів. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2016. Випуск LXIX, Том 3. С. 7–12.
4. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху / С. Кульбіда, І. Чепчина, Н. Адамюк та ін. Київ: СПКТБ УТОГ, 2011. 53 с.
5. Концепція жестової мови в Україні (проект). Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2009. № 3(53). С. 3–8.